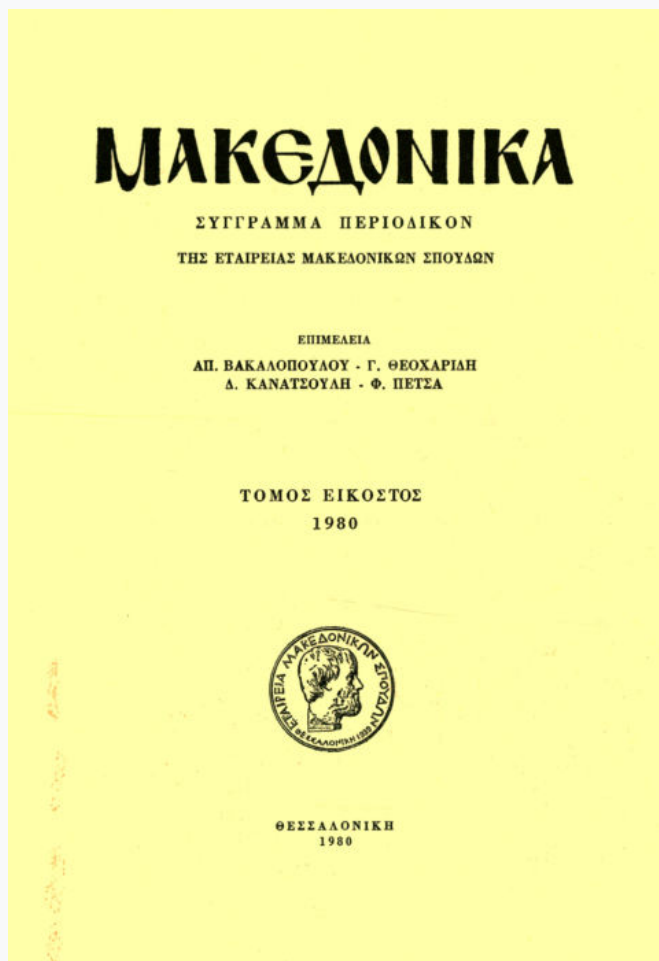

Μακεδονικά

Τόμ. 20, Αρ. 1 (1980)

Αρχιερείς της επισκοπής Αρδαμέριου

Απόστολος Αθ. Γλαβίνας

doi: [10.12681/makedonika.398](https://doi.org/10.12681/makedonika.398)

Copyright © 2014, Απόστολος Αθ. Γλαβίνας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γλαβίνας Α. Α. (1980). Αρχιερείς της επισκοπής Αρδαμέριου. *Μακεδονικά*, 20(1), 9–29.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.398>

ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ*

Τὸ Ἀρδαμέριον, κείμενον ἀνατολικῶς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπέχον ἀπ' αὐτῆς 40 χιλιόμετρα, εἶναι σήμερον μικρὸν χωρίον τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδά, τὸ ὁποῖον ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 500 κατοίκους¹.

Ἐρκουλα ἢ Ἐρκούλιον εἶναι ἡ παλαιότερα καὶ δὴ ἡ ρωμαϊκὴ ὀνομασία τοῦ μετέπειτα μικροῦ χωρίου τοῦ Ἀρδαμερίου ἢ Ἀρδαμέρεως². Περὶ τούτου γίνεται λόγος εἰς τὸν βίον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (Κώδιξ 179 τῆς Πάτμου), ὁ ὁποῖος ἐγράφη κατὰ τὸν 9ον ἢ 10ον αἰῶνα: «Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Γαλερίου τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν διεπόντων, τὸν Ἐρκούλιον Μαξιμιανὸν ἀπὸ φρουρίου εὐτελοῦς ὁ Ἀρδαμήρης νῦν, τὸ πρὶν δὲ Ἐρκουλα ἐπωνομάζετο, πένητα ὄντα ὡς ἄνθρακας ἐσβεσμένους ἐν τῇ Θεσσαλονικέων πόλει πλησιοχώρῳ οὔσῃ αὐτοῖς ὅμοις καθ' ἐκάστην πιπράσκοντα μίσθιον τε χήρας γυναικός, ἐπὶ ἐκστρατεία γενόμενον καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ

* Πρῶτος ὁ Ἀνθιμὸς Ἀλεξούδης, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων, κατ'ἐπαρχίας, «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως τῆς 4.5.1892, ἀριθμ. φύλλου 6827, σ. 3, συνέταξεν ἀτελέστατον κατάλογον τῶν Ἀρχιερέων τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου. Ὁ Ἀρχιμ. Θεόκλητος Φιλιππαῖος, Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι 1833-1960, «Θεολογία» 31(1960)535-536, ἀναφέρει τοὺς τελευταίους ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1934 Ἀρχιερεῖς. Ἀναμφιβόλως ὁ ὑπὸ τοῦ Χ. Γ. Πατρινέλη, Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου Μητροπόλις, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» 6(1965)790, καταρτισθεὶς κατάλογος εἶναι ὁ πληρέστερος. Τὸν κατάλογον τοῦτον τοῦ Πατρινέλη ἐχρησιμοποίησεν ἐν πολλοῖς ὁ Βασίλειος Γ. Ἀτέσης, Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου», ΝΣΤ' καὶ ΝΖ' (1974 καὶ 1975), ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 99-100, 315 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1453 μέχρι σήμερον, Καλαμάτα 1978, σ. 49.

1. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1971 τὸ Ἀρδαμέριον εἶχε 474 κατοίκους, Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος, Λεξικὸν τῶν Δήμων, Κοινοτήτων καὶ Οἰκισμῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἔτους 1971, περιέχον ἐν παραρτήματι τὰς ἐπελθούσας διοικητικὰς μεταβολὰς καὶ ἐγκριθείσας μετονομασίας μέχρι τῆς 31.12.1972, Ἀθήναι 1974, σ. 23-24. Περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ Ἀρδαμερίου ὄρα καὶ Ο. Ταφραλί, Thessalonique au quatorzième siècle, Paris 1912, σ. 93.

2. Χ. Γ. Πατρινέλη, Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου, ἔ.ἀ., στ. 790.

Διοκλητιανού ἐν τῷ πολέμῳ μεγάλως ἀνδραγαθήσαντα, γαμβρόν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦτον αὐτὸς ἀναλαβόμενος ἴσον αὐτοῖς βασιλέα πεποιήται»¹.

Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἐρκοῦλίων ἦτοι Ἀρδαμέρεως, ὑποκειμένη εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, ἀναφέρεται διὰ πρώτην φοράν εἰς «τακτικόν» (Notitia 3 ἐν Parthey)² τοῦ ἔτους 980 περίπου³. Εἰς τὸ «τακτικόν» αὐτὸ ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου κατέχει μεταξὺ τῶν 11 Ἐπισκοπῶν τὴν ὀγδόην θέσιν, προηγουμένη τῶν Ἐπισκοπῶν Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους, Λητῆς καὶ Ρεντίνης καὶ Βαρδαριωτῶν Τούρκων.

1. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ ὁ πρῶτος εἰς ἡμᾶς γνωστὸς Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου ἀναφέρεται ὡς Ἐρκοῦλων. Τὴν 2αν Αὐγούστου τοῦ ἔτους 943 καθωρίσθησαν τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Ἱερισσοῦ καὶ τῶν Ἀθωνιτῶν μοναχῶν. Εἰς τὴν διευθέτησιν τῆς διαφορᾶς ταύτης ἔλαβε μέρος καὶ ὁ «Ἰωάννης ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Ἐρκοῦλων»⁴.

2. Τὸν 10ον αἰῶνα ἐμφανίζεται ἐπίσης ὁ Ἐπίσκοπος Ἡλίας. Τὴν σφραγίδα του «† Ἡλίας Ἀρδαμερίων» ἐξέδωκεν ὁ Laurent⁵.

3. Τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1081 ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Κοσμιδίου Εὐ-

1. François Halkin, Une nouvelle Vie de Constantin dans un légèndier de Patmos, «Analecta Bollandiana» 77(1959)73.

2. Hieroclis synecdemus et notitiae graecae episcopatum (ex recognitione Gustavi Parthey), Amsterdam 1967 (Nachdruck der Ausgabe Berlin 1866), σ. 109.

3. Heinrich Gelzer, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum, ein Beitrag zur byzantinischen Kirchen- und Verwaltungsgeschichte, München 1900, σ. 515· Γ. Ι. Κονιδάρι, «Τακτικὸν» ἢ «Ἐκθέσεις», «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα» (Παῦλου Δρανδάκη) 22, σ. 757· τοῦ αὐτοῦ, Α', περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Μητροπόλεων Βορ. Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδων κατὰ τὸν Θ', Ι', καὶ ΙΑ' αἰῶνα, α' Μακεδονία. 1) Ἡ πρώτη μνεία τῆς Ἐπισκοπῆς «Βαρδαριωτῶν Τούρκων» (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», τ. ΚΓ'), ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 7· Paul Gautier, Clément d'Ohrid, évêque de Drogvista, «Revue des Études Byzantines» 22 (1964) 204, ὑποσ. 26. Ὁ Γ. Ι. Κονιδάρις, Ἑκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον (49/50-1966), τ. Β'. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Η' αἰῶνος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν ἐπιτομῇ. Μετ' ἐπισκοπήσεως τῆς Ἐκκλησιαστ. Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος ἐισαγωγικῶς, ἐν Ἀθήναις 1970², σ. 102 ἐξ. καὶ Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀχρίδος. α) Περί τὴν γένεσιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδων. β) Τακτικὰ τοῦ ι' καὶ ια' αἰῶνος εἰς παραλλήλους πίνακας. γ) Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδων, ἐν Ἀθήναις 1967, σ. 26, 45, 69, ἀναφέρει ὅτι ἡ «τάξις» αὕτη ἀνῆκει εἰς τὰ ἔτη 972-976.

4. Germaine Rouillard et Paul Collomp, Actes de Lavra. Edition diplomatique et critique d'après les descriptions, photographies et copies de Gabriel Millet et Spyridon de Lavra, tome Ier (897-1178), Paris 1937, σ. 11. Πρβλ. Paul Lemerle, André Guilleu, Nicolas Svoronos, avec la collaboration de Denise Papachryssanthou, Actes de Lavra. Première partie. Texte, Paris 1970, σ. 231.

5. V. Laurent, Le corpus des sceaux de l'empire byzantin. Tome V: L'Église. Première partie. I. L'Église de Constantinople A. La Hierarchie, Paris 1963, σ. 344.

γένιος καὶ οἱ μοναχοὶ ἀσφαλίζουν εἰς τὸν ἡγούμενον Βενέδικτον καὶ τοὺς Ἀμαλφινοὺς μοναχοὺς τὴν πώλησιν «τόπου ἐν τῇ ἐπισκέψει τοῦ Πριναρίου τῇ ἐπωνυμίᾳ ὁ Πλάτανος» (ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος). Ἀντίγραφον τῆς πράξεως ταύτης ἐπικυρώνει «† ὁ εὐτελὴς ἐπίσκοπος Ἀρδαμέρεως Δ η μ ἦ τ ρ ι ο ς ††»¹. Ὁ ἴδιος (;) Δημήτριος ἐπικυρώνει ἀντίγραφον μιᾶς λύσεως διὰ τὴν Μονὴν Λαύρας τοῦ Ἀλεξίου Γ', τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1196: «Ἐξ ἀντιβολῆς εὐρῶν τὰ ἀνατεταγμένα ἴσα τοῖς ἐμφανισθεῖσι μοι πρωτοτύποις αὐτῶν, τῇ ὑπομνήσει δηλαδὴ καὶ τῇ ἐπ' αὐτῇ ἐξενεχθεῖσῃ προσκυνητῇ ἀντιγραφῇ, ὑπέγραψα. † Ὁ εὐτελὴς ἐπίσκοπος τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Ἀρδαμερίου Δημήτριος †»². Ὁ Δημήτριος μετέσχεν ἐπίσης μετὰ τῶν Ἐπισκόπων Ἱερισσοῦ Νικολάου καὶ Κασσανδρείας Μιχαὴλ εἰς τὴν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης τελεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτου τελετὴν τῆς χειροθεσίας τοῦ Ἀγίου Σάββα τῆς Σερβίας ὡς Ἀρχιμανδρίτου³. Ἐκ τούτων καθίσταται σαφές ὅτι ὁ Δημήτριος ἀρχιεράτευσεν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 12ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος.

4. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1310 ἢ 1325 ὁ σεβαστὸς Μιχαὴλ ὁ Σαβέντζης, διὰ γράμματός του, ἀφιέρωσε κτηματικὴν περιουσίαν εἰς τὴν Μονὴν Ξηροποτάμου. «Ἴσον» τοῦ ὧς ἄνω ἀφιερωτηρίου «ἀντιβληθὲν καὶ εὐρεθὲν κατὰ πάντα ἐξισάζον τῷ πρωτοτύπῳ αὐτοῦ ὑπεγράφει δι' ἀσφάλειαν. †† Ὁ εὐτελὴς ἐπίσκοπος Ἀρδαμέρεως Θεοδὸς ι ο ς ††»⁴. Τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους 1318 ἀπεδόθη, «διὰ παραδοτικοῦ γράμματος», εἰς τὴν Μονὴν Χελανταρίου «τὸ εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Βαρδάριον ὁψαρατίκιον τὸ λεγόμενον τοῦ Σταυροῦ». «Ἴσον» τοῦ γράμματος τούτου «ἀντιβαλὸν καὶ ἐξισάζον κατὰ πάντα τῷ πρωτοτύπῳ ὑπογράφει δι' ἀσφάλειαν †† ὁ εὐτελὴς ἐπίσκοπος Ἀρδαμέρεως Θεοδόσιος††»⁵. Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Θεοδοσίου φαίνεται ὅτι παρετάθη ἀρκετὰ

1. Paul Lemerle, André Guillu, Nicolas Svoronos, Actes de Lavra, ἔ.ἀ., σ. 235. Ὅρα καὶ Germaine Rouillard et Paul Collomp, Actes de Lavra, ἔ.ἀ., σ. 123, ὅπου ὁμοῦς ὁ μὴν εἶναι Ἰούλιος. Πρβλ. καὶ Paul Lemerle, Les archives du monastère des Amalfitains au Mont Athos, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 23(1953)552.

2. Paul Lemerle, André Guillu, Nicolas Svoronos, Actes de Lavra, ἔ.ἀ., σ. 231, 360. Ὅρα καὶ Germaine Rouillard et Paul Collomp, Actes de Lavra, ἔ.ἀ., σ. 123, ὅπου ὁμοῦς ὁ χρόνος εἶναι Ὀκτώβριος τοῦ (1091 ἢ 1106;). Πρβλ. καὶ † τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως Εὐστρατιάδου Σωφρονίου, Ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ Ἀθῶ, «Ἑλληνικά» 2(1929)383.

3. Paul Lemerle, André Guillu, Nicolas Svoronos, Actes de Lavra, ἔ.ἀ., σ. 231.

4. Jacques Bompaire, Actes de Xéropotamou. Édition diplomatique. Texte, Paris 1964, σ. 127. Πρβλ. καὶ σ. 262.

5. Louis Petit et B. Koroblev, Actes de l'Athos. V. Actes de Chilandar,

ἐτη μετὰ ταῦτα, διότι τὸ 1416 ὑπερκατοντούτης Ἱερομόναχος ἀνέφερεν «ὅτι καὶ χρόνους συχνούς ἐχρημάτισεν εἰς δίκαια τοῦ Ἀρδαμερίου ἐκείνου κυροῦ Θεοδοσίου» καὶ ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὸ Ἀρδαμερίον Ἐπίσκοπος «καὶ πρὸ τῆς Σερβικῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ ταύτην»¹.

5. Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γαβριὴλ (1397-;) ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου «χρόνους συχνούς δῆπου καὶ οὐ μείον τῶν πεντεκαίδεκα καὶ πολλὴν ἐνδεικνύμενος τὴν ἔνστασιν» ἐπεδίωκε νὰ τῷ παραχωρηθοῦν τὰ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Λητῆς καὶ Ρεντίνης ἀνήκοντα χωρία Σούδα καὶ Βορένον. Θανόντος τοῦ Ἐπισκόπου τούτου κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 15ου αἰῶνος, δὲν ἔπαυσεν ὑφισταμένη ἡ ἀπαίτησις αὕτη τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου, διότι καὶ ὁ διάδοχός του Γρηγόριος ἀπῆτει ὁμοίως τὰ δύο ὡς ἄνω χωρία².

6. Ὁ Γρηγόριος ἐπέτυχε τελικῶς τοῦ σκοποῦ του, διότι ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γαβριὴλ, διὰ γράμματος, κατὰ τὰ μέσα τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 15ου αἰῶνος, ἐπεδίκασεν εἰς αὐτὸν τὰ δύο χωρία. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐκινήθη ὁ Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης (ἀνωνύμως ἀναφέρεται), μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου καὶ ὁ διάδοχός του Χριστόδουλος δὲν ἔπαυσε νὰ διεκδικῇ τὰ δύο χωρία. Κατόπιν ἐρεῦνης ὁ Γαβριὴλ διὰ νέου σιγιλιώδους γράμματος τοῦ Μαΐου τοῦ 1416 ἐθεώρησεν ἄργον καὶ ἄκυρον καὶ ὥς μὴ γινόμενον τὸ πρῶτον γράμμα καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Λητῆς καὶ Ρεντίνης Χριστόδουλον τὰ δύο χωρία³.

Βυζαντινὰ Χρονικά. Παράρτημα τοῦ ΙΖ' τόμου. Νο. 1, Πετρούπολις 1911, σ. 84. Πρβλ. Franz Dölger, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges. 115 Urkunden und 50 Urkundensiegel aus 10 Jahrhunderten, München 1948, σ. 116. Τοῦ αὐτοῦ, πιθανῶς, Γρηγορίου κρισμογράφου, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται ὅτι ἡ περιουσία Γρηγορίου τοῦ Ἰασηνῆ ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Ἀθῶ Μονὴν Δοχειαρίου, τῆς ὁποίας ἦτο μοναχός, καὶ ὅχι εἰς τὸν Καβακάριον τὸν Πατρικωνῶν, ἀναφέρει ὁ ἱ. Ἀρχιμ. Χριστοφόρος Κτενᾶς, Τὰ κειμηλιαρχεῖα τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρεῖ Ἀθῶ ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 7(1930)112. Πρβλ. καὶ Franz Dölger, Aus den Schatzkammern, ἑ.ἀ., σ. 116.

1. ἱ τοῦ πρ. Α. Σωφρονίου, Γράμμα τοῦ Θεσσαλονίκης Γαβριὴλ ἐπιδικάζον δύο χωρία τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀδραμερίου τῷ ἐπισκόπῳ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 1(1917) 43. Πρβλ. καὶ σ. 44.

2. ἱ τοῦ πρ. Α. Σωφρονίου, Γράμμα τοῦ Θεσσαλονίκης Γαβριὴλ., ἑ.ἀ., σ. 41-42.

3. Τὸ κείμενον τοῦ γράμματος τούτου, ἱ τοῦ πρ. Α. Σωφρονίου, Γράμμα τοῦ Θεσσαλονίκης Γαβριὴλ., ἑ.ἀ., σ. 41-45. Ὁ αὐτὸς Γρηγόριος ὑπέγραψε (τὸ 1417): «δὲ ἀσφάλειαν» αὐτοκρατορικὸν χρυσόβουλλον (Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου;), διὰ τοῦ ὁποίου παρακελεῖται ἡ Μονὴ Δοχειαρίου ὅπως κατέχη καὶ νῆμται ἅπαντα τὰ κτήματα αὐτῆς ὅπουδήποτε ὄντα, ἱ Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Κτενᾶ, Τὰ κειμηλιαρχεῖα, ἑ.ἀ., σ. 109. Franz Dölger, Aus den Schatzkammern, ἑ.ἀ., σ. 115-116.

7. Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Μάξιμος συνέστησεν ἐπιτροπὴν πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῶν μετοχιῶν τῶν Μονῶν Διονυσίου καὶ Ζωγράφου. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην προσετέθη καὶ ὁ «κατὰ συγκυρίαν ἐκεῖσε τυχὼν καὶ ὁ Ἀρδαμέρεων κύρ Γ ρ η γ ὀ ρ ι ο ς». Ἡ πρᾶξις διευθετήσεως τῆς ὁριακῆς διαφορᾶς ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη 1503-1504¹.

8. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1541 ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Α', διὰ γράμματος διεκήρυξεν ὅτι ἡ Μονὴ Κουτλουμουσίου ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας μοναχοὺς καὶ ὄχι εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι ἔφερον αὐτὴν εἰς παντελεῖ ἑρῆμωσιν. Τὰ περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Μονῆς καὶ τῆς ἀνορθώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπληροφορήθη ὁ Ἱερεμίας παρὰ «τοῦ θεοφιλεστάτου πρώην Ἀρδαμέρεως Ἰωάσαφ» καὶ Ἀθωνιτῶν μοναχῶν².

9. Τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους 1541 ὑπεγράφη ὑπὸ 68 Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων συνοδικὸν ἔγγραφο διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεκυρώθη ἔγγραφο τοῦ ἰδίου ἔτους τῆς Συνάξεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν Α' περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Σταυρονικήτα. Μεταξὺ τῶν Ἀρχιερέων ὑπογράφει καὶ «ὁ ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Φ ι λ ὀ θ ε ο ς»³.

10. Κατὰ τὰ ἔτη 1543-1544 ὑπεγράφη ἔγγραφο τῆς Συνάξεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ Προφουρνίου Κελλίου τοῦ ἐν ταῖς Καρναῖς. Τὸ ἔγγραφο ὑπογράφει καὶ «† ὁ Ἀρδαμερίου Ἀ κ ά κ ι ο ς»⁴.

11. Ὁ Γ α λ α κ τ ῖ ω ν ὑπογράφει γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ, τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1560, περὶ συγγενείας βαθμῶν⁵. Ὁ ἴδιος ὑπογράφει τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1565 γράμμα τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους περὶ τῆς Μονῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας⁶.

1. Nicolas Oikonomides, Actes de Dionysiou. Édition diplomatique. Texte, Paris 1968, σ. 201.

2. Paul Lemerle, Actes de Kutlumuş. Édition diplomatique, Texte, Paris 1946, σ. 174.

3. Γ α β ρ ῖ ἡ λ Σταυρονικήτιανου, Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Α', δι' οὗ ἐπικυροῦ καὶ ἐπιβεβαιοῦν τὰ μετὰ τῆς Μονῆς Φιλοθέου καὶ τοῦ ἐξάρχου Γρηγορίου συμπεφωνημένα περὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐκχωρήσεως τοῦ καθίσματος τοῦ Σταυρονικήτου, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 4(1920)226.

4. † Τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως Εὐστρατιάδου Σωφρονίου, Ἱστορικά, ἔ.ἀ., σ. 348.

5. Émile Legrand, Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des grecs au XVe et XVIe siècles, tome seconde, Paris 1885 (Bruxelles 1963), σ. 2: Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 24(1954)255.

6. Περικλέους Γ. Ζερλέντου, Θεσσαλονικῶν μητροπολίται ἀπὸ Θεωνᾶ τοῦ ἀπὸ ἡγουμένων μέχρι Ἰωάσαφ Ἀργυροπούλου (1520-1578), «Byzantinische Zeitschrift» 12(1903)150.

12. Ὁ Ματθαῖος ὑπογράφει ἔγγραφο τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἰωάσαφ, τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1569, διὰ τοῦ ὁποίου βεβαιοῦται ὅτι ὁ Βεροῖας Θεοφάνης Μαλάκης ἐδώρησε τὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Μονὴν τῶν Βλατάδων¹.

13. Ὁ Ἀρδαμερὶων Ζωσιμαῖς ὑπογράφει τὸν Μάϊον τοῦ 1611 πρᾶξιν τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου περὶ γαμικῶν τινων ὑποθέσεων².

14. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1619 «† ὁ Σισανίου καὶ Ἀρδαμερίου Σαμουήλ» ὑπογράφει σιγίλλιδες γράμματα τοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπικυροῦται ἡ πρὸς τὴν Μονὴν Κουτλουμουσίου δωρεὰ παρὰ τοῦ Ἱερομονάχου Μάρκου τῆς Μονῆς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, κειμένης εἰς τὸ Ἀἰδοχωρίον τῶν Σερρών³.

15. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ Μελέτιος ὑπογράφει ὡς ἐπίσκοπος τῆς Γαλάττζητας εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν καρδινάλιον Βαρβερίνον, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λάμπρου:

«Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ πανιερωτάτῳ κυρίῳ καρδινάλιῳ τῷ Βαρβερίνῳ προσκυνητῶς καὶ εὐλαβῶς γράφω καὶ κομίζω.

Ἡ ἐμὴ ἐπαρχία ἐκλαμπρότατε καρδινάλιε, ἐπειδὴ καὶ ποθεῖς τοῦτο μαθεῖν, ὑπάρχει ἐξωθεν τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, μίλια δεκαπέντε, πρὸς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἡ δὲ χώρα ὅπου ἐστὶν ἡ ἐπισκοπὴ ὑπάρχει ὡραία εἰς πλάγιον τῶν ὁρέων· διάρρυτος συχοῖς ὑδάτων νάμασιν κήπους τ' ἔχουσα περισσοὺς καὶ ὁπώρας ποικίλας· ὄνομα δὲ ἐστὶ Γαλάττζητα· περιέχει δὲ αὕτη καὶ χωρία μερικὰ ἔως δεκαέννέα ἀλλ' ὀλιγάνθρωπα καὶ ἀπόλησμένα ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, διὰ τὸ δύσφορον τῆς τυραννίδος· ἱερεῖς δὲ ὑπ' ἐμὲ διατελοῦσι εἴκοσι, ἑξάκα μὲν ἐν τῇ Γαλάττζητα, οἱ δὲ ἄλλοι ἐν τοῖς χωρίοις· μοναστήριον δὲ ἐστὶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, ἡ Ἁγία Ἀναστασία, πλούσιον κατὰ πολλὰ, ἔχον μοναχοὺς πεντακοσίους καὶ ἐπέκεινα ἐνδοθεν καὶ ἐξωθεν· διότι ἔχει κτήματα πολλὰ, ἀγρούς, ἀμπελῶνας, καὶ ἐτέρας μονὰς μικρὰς εἰς ἀποδοχὴν τῶν μο-

1. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολίται τινες Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 19(1974)312, ἐνθα καὶ ἡ περὶ τοῦ ἐγγράφου βιβλιογραφία.

2. Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα βιβλίον Η' Θ' καὶ Ι' ἤτοι τὰ μετὰ τὴν ἁλωσιν (1453-1789). (Ἐκ χειρογράφου ἀνεκδότου τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ). Ἐκδίδοντος Ἀρχιμ. Γερμανοῦ Ἀφθονίδου Σιναΐτου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870, σ. 127· Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Σύλλογῳ χειρογράφων βιβλίων, «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, Παράρτημα τοῦ Κ'-ΚΒ', τόμου», ἐν Κωνσταντινουπόλει 1892, σ. 99. Πρβλ. καὶ Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες. Εἰδήσεις ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας 1500-1912, ἐν Ἀθήναις 1938, σ. 519.

3. Paul Lemerle, Actes de Kutlumus, ἑ.ἀ., σ. 189.

ναχῶν· ζεύγη βοβαλικά καὶ βοῖδια διακόσια πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα· ἵππους τε οραιοτάτους καὶ ἡμιόνους προβάτων τε καὶ ἐρηφίων χιλιάδας τέσσαρας καὶ ἐπέκεινα· ἔνδοθεν δὲ τὸ μοναστήριον πάνυ καλῶς κατασκευασμένον· ὁ ναὸς ἔνδοθεν εὐτρεπισμένος ὠραιώτατα· ἔχων διάφορον κόσμον ἐκκλησιαστικόν, βιβλία παλαιὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, λείψανα ἁγίων διαφόρων, τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, καὶ ἄλλων· τὴν κάραν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας· ἡ ἀκολουθεία τῶν ἱερέων ἀκατάπαυστος, ποιούντων ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀγρυπνίας παννυχίους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς καὶ θεομητερικὰς καὶ ἄλλων ἑορταζομένων ἁγίων· ἡ τροφή αὐτῶν μέτριος. Σαββάτῳ δὲ καὶ Κυριακῇ ἐστιῶσι τυρόν καὶ ὠᾶ, πίνωσιν δὲ καὶ οἶνον κατὰ τὰς ἡμέρας· κρεοφαγίας παντελῶς ἀπέχουσι· κακοπαθοῦσι δὲ πλεῖστα ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν ἀνείκως, διότι ἡ αὐτῶν μονὴ ἐμπροσθεν αὐτῶν ὑπάρχει· καὶ ταῦτα μὲν ἴσθι περὶ τῆς ἐπαρχίας μου τῆς Γαλάττιζας.

Μελέτιος ἐπίσκοπος τῆς Γαλάττιζας μικρὸς δοῦλος τῆς ἐκλαμπρότητός σου»¹.

Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Ἀρδαμέριον εἰς τὴν Γαλάτισταν, οὗτω δὲ ἐξηγεῖται διατὶ καὶ μετὰ ταῦτα, εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις, ἡ Ἐπισκοπὴ ἀναγράφεται ὡς Ἀρδαμερίου καὶ Γαλατίστης.

Εἰς σύνοδον, συγκληθεῖσαν τὸ 1638, ἐπὶ Πατριάρχου Κυρίλλου Κονταρῆ, περὶ τῶν καλβινικῶν δογμάτων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, μετέσχε καὶ ὁ πρῶτον Ἀρδαμέριον Μελέτιος².

16. «Ὁ Ἀρδαμέριον (;) Θεοφάνης» υπογράφει τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1633 τὸ συνοδικὸν σιγilliῶδες γράμμα Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ Μονὴ τῶν Βλατάδων ὑπετάγη καὶ προσηλῶθη εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων³.

Εἰς τὸν παρισινὸν κώδικα 552 A τοῦ 13ου αἰῶνος ὑπάρχει ἡ σημείωσις Θεοφάνους Ἀρδαμερίου. Ὁ Darrouzès ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπογραφῆς ταύτης δέχεται ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος ἀνήκεν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας καὶ ὅτι δύναται τις νὰ χρονολογήσῃ τὴν ὑπογραφὴν τὸ πολὺ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος⁴. Ἐκ τῆς προηγουμένης περὶ Θεο-

1. Σπυρ. Π. Λάμπρου, Περὶ τινῶν Βαρβεριανῶν κωδικῶν, «Νέος Ἑλληνισμὸς» 5(1908)464-465. Πρβλ. καὶ Μανουήλ Ἰω. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, ἔ.ἀ., σ. 519.

2. Michaelis Le Quien, Oriens christianus, tomus secundus, Parisiis 1740, στ. 68-69.

3. Ἰωακείμ Ἰβηρίτου, Ἡ Μονὴ τῶν Βλατάδων καὶ τὸ καυκίον δι' οὗ ὁ Χριστὸς ἐπιεν ἐπὶ τῆς γῆς, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 6(1922)565.

4. Jean Darrouzès, Les manuscrits du monastère Sainte Anastasie Pharmacolytria de Chalcidique, «Revue des Études Byzantines» 12(1954)49.

φάνους μαρτυρίας καὶ ἐκ τῶν ἐν συνεχείᾳ ἀναφερομένων πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Θεοφάνης τοῦ κώδικος ταυτίζεται μὲ τὸν Θεοφάνη τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος.

Τὸ 1651 ὁ Θεοφάνης ἀπεστάλη εἰς Φιλιππούπολιν πρὸς συλλογὴν ἐλεῶν ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου¹.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1651 ὁ πρῶν Ἀρδαμερίου καὶ Γαλατίστης Θεοφάνης ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας. Τὸ ἔγγραφον τῆς ἐκλογῆς ταύτης, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὴν Νομικὴν Συναγωγὴν (φ. 237^ρ), ἔχει οὕτως:

«Ἐπειδὴ τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κασσανδρείας, γνησίῳ διχα ἀρχιερέως ἐναπομεινάσης, ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κατὰ προεδρίαν Δαμασκηνοῦ τοῦ πρῶν Θεσσαλονίκης φυσικῷ θανάτῳ ἀποθανόντος· ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Ἰωαννικίου, εἰσῆλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου τῷ ἐν τῷ διπλοφαναρίῳ, καὶ ψήφους κανονικὰς ποιήσαντες εἰς ἐκλογὴν προσώπου τοῦ ἀρχιερατεύσοντος ἐν αὐτῇ· πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον πρῶν Ἀρδαμερίου καὶ γαλατίστης κύρ Θεοφάνην, δεῦτερον τὸν ἱερομόναχον κύρ Ἰάκωβον καὶ τρίτον τὸν ἐφημέριον τὸν ἱερομόναχον κύρ Δαυτῷ· ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν, ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας· ἐν ἔτει α,χνα^ο ἰουνίῳ ἰνδικτιῶνος δ:»².

17. Τὴν 5ην Ἰουνίου 1680 ὁ πρῶν Ἀρδαμερίου Μελεχισεδέκ ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας. Τὸ ἔγγραφον τῆς ἐκλογῆς ταύτης, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὴν Νομικὴν Συναγωγὴν (φ. 243^ρ), ἔχει οὕτως:

«Ἐπειδὴ τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κασσανδρείας, ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κύρ Μελετίου, παραιτήσιν οἰκειοθελῇ, καὶ ἀβίαστον πεποιηκότος, καθὰ φαίνεται εἰς τὸ οἰκειόχειρον αὐτοῦ παραιτήσεως γράμμα, ὅπερ κεῖται ἐνταῦθα, ἡμεῖς οἱ παρατυχόντες ἐνταῦθα συναδελφοὶ ἀρχιερεῖς, προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου, καὶ δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κυρίου, κυρίου Ἰακώβου, συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ, τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, καὶ ψήφους κανονικὰς περὶ αὐτῆς πεποιηκότες, καὶ προβαλόντες, ἐθέμεθα μὲν πρῶτον τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον πρῶν Ἀρδαμερίου, κύρ Μελεχισεδέκ, καὶ δεῦτερον τὸν ὁσίωτατον ἱερομόναχον κύρ Ἰγνάτιον, καὶ τρίτον τὸν ἱερομόναχον κύρ Γεράσιμον· ὅθεν εἰς ἐνδειξιν

1. Μα ν ο υ ῆ λ Ἰ ω. Γ ε δ ε ὦ ν, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, ἔ.α., σ. 519.

2. Πρβλ. Ν ι κ ο λ ὸ υ Β. Τ ω μ ἄ δ ἁ κ η, Ἰωαννικίου Β' οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Ἑρακλείας γράμματα, ἐπιστολαί, τόμοι, ὑπομνήματα καὶ ἄλλα ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφέντα ἔγγραφα (1624-1657), «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 42(1975-76)78.

κατεστρώθησαν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας· ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχπ ιουνίφ ε' ἰνδικτιῶνος γης»¹.

18. Τὴν 3ην Μαΐου τοῦ 1677 «† ὁ Ζαγκλιβερίου Ἀ ν θ ι μ ο ς» υπογράφει σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου περὶ τῆς σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου, κειμένης εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Ὡλένης, εἰς τὴν τοποθεσίαν Γλαρέντζα, μεταξὺ τοῦ Χλεμούτζη καὶ τοῦ Γαστουνίου². Ἡ νέα μεταφορὰ τῆς ἔδρας τῆς Ἐπισκοπῆς εἰς τὸ Ζαγκλιβέριον, κώμην τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ, ἐπέφερε καὶ τὴν σχετικὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου.

19. Τὴν 9ην Μαρτίου τοῦ 1702, διὰ γράμματος τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἀγγέλλεται ἡ ἐκλογή τοῦ Ἱερομονάχου Ἰγνατίου ὡς ἐπισκόπου Ἱερισοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους. Τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰγνατίου μετέσχε καὶ ὁ Ἀρδαμερίου Θε ο κ λ η τ ο ς³. Ὁ αὐτὸς Θεόκλητος ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς «τακτικόν» τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος⁴.

20. Εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἰωακεῖμ, τῆς 19ης Δεκεμβρίου 1738, ἀναφέρεται ἀνωνύμως ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου, ὁ ὁποῖος, μεταβαίνων εἰς Ἅγιον Ὅρος, ἐκόμιζε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐρημίτην τοῦ Ἀθῶ καὶ φίλον τοῦ Ἰωακεῖμ Μητροπολίτην πρόην Ἀρτης Νεόφυτον⁵. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστωθῇ ἐὰν ὁ ὡς ἄνω ἀνωνύμως ἀναφερόμενος Ἐπίσκοπος ταυτίζεται μὲ τὸν «Ζανκλιβερίου Μα κ ά ρ ι ο ν», ὁ ὁποῖος, τὴν 2αν Ἰουλίου 1741, υπογράφει σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου περὶ τῆς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης τῆς Ἐπαρχίας Παλαιῶν Πατρῶν⁶.

21. Ἀρχιερατεύοντος εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τοῦ Θεοδοσίου (1767-1769), ἡ ὑπ' αὐτὸν Σύνοδος ἐξέλεξε τὸν Κύριλλον ὡς Ἐπίσκοπον τῆς ἐπανιδρυθείσης Ἐπισκοπῆς Λητῆς καὶ Ρεντίνης. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς τοπικῆς Συνόδου τῆς Θεσσαλονίκης, Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου ἦτο ὁ Γ ρ η γ ὀ ρ ι ο ς⁷.

1. Πρβλ. Κ. Ν. Σ ά θ α, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. Γ', ἐν Βενετίᾳ 1872 (Ἀθήναι 1972), σ. 604· Μ. Ι. Γ ε δ ε ώ ν, Σημειώσεις εἰς ἀναγραφάς Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 23(1903)256.

2. Ν τ ί ν ο υ Δ. Ψ υ χ ο γ ι ο ὺ, Πατριαρχικά σιγίλλια τῆς μονῆς «Βλαχέρνας» Ἡ-λείας, «Ἑλληνικὰ» 16(1958-1959)206.

3. Μ α ν ο υ ῆ λ Ἰ ω. Γ ε δ ε ώ ν, Πατριαρχικά Ἐφημερίδες, ἑ.ά., σ. 202-203, 519.

4. Ἀ. Πα πα δ ο π ο ὺ λ ο υ - Κ ε ρ α μ έ ω ς, Τακτικὸν τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατάλογος ἀρχιερέων ἀκμασάντων ἐν αὐταῖς μεταξὺ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶ-νος, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 3(1889)473.

5. † τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως Σ ω φ ρ ο ν ί ο υ, Ἀρχιερατικά Γράμματα, «Θεολογία» 17(1939)150.

6. Ν τ ί ν ο υ Δ. Ψ υ χ ο γ ι ο ὺ, Πατριαρχικά σιγίλλια, ἑ.ά., σ. 214.

7. Μ ι χ α ῆ λ Ἀ θ. Κ α λ ι ν δ έ ρ η, Τὰ λυτὰ ἔγγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθή-κης Κοζάνης 1676-1808, ἐν Θεσσαλονικίᾳ 1951, σ. 9.

22. «Διονύσιος Δαπόντης, Ἀντριώτης, ὁ Ἀρδαμερίου νῦν, εἰς τῶν ἐπισκόπων καὶ αὐτὸς τοῦ Θεσσαλονίκης, καὶ τοῦτος ἐπίσημος διὰ μάθησιν»¹, ἡγάπα ἰδιαιτέρως τὸν ἐπ' ἄρκετὰ ἔτη, μέχρι τοῦ 1786, διατριβόντα εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου διηύθυνε τὸ «Ἑλληνομουσεῖον» ἦτοι τὴν σχολὴν τῆς πόλεως, Ἀθανάσιον Πάριον². Τὸ 1774, εἰς τὴν συγκληθεῖσαν, μὲ πατριαρχικὴν ἔγκρισιν καὶ εὐλογίαν, σύνοδον, περὶ τοῦ ζητήματος τῶν μνημοσύνων, εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονὴν Κουτλουμουσίου, ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἀρδαμερίου. Ὁ ἴδιος Ἐπίσκοπος, εἰς λόγον του, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς πάνδημον σύναξιν, εἰς τὸν ναὸν τῶν Πρωτῶτων, ἐξ ἀφορμῆς τῆς αὐτῆς ἐριδος, κατεφέρθη μετὰ δριμύτητος ἐναντίον τῶν Κόλλυβάδων. Ὁ Ἀθανάσιος Πάριος ἀπήντησεν ἐπιστολὴν καὶ πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Ἀρδαμερίου, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου καὶ κατηγορήθη ὡς πρόξενος τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει παραχῶν³.

Εἰς ἑτέραν σύγχρονον πρὸς τὸν Διονύσιον πηγὴν ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς περὶ αὐτοῦ: «Ὁ ἅγιος Ἀρδαμερίου ἐδίδαξε τὸν ἀδελφόν του αὐτός, καὶ ἐπειτα, συστήσας σχολεῖον, τὸν διώρισε διδάσκαλον τοῦ σχολείου τούτου» εἶνε ὄχι μόνον προστάτης ἢ θεοφιλία του, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος, συμβοηθὼν τὸν ἀδελφόν του. Τοιαῦτα σπάνια ἀρετὰι στολίζουσι τὴν σήμερον τοὺς ἀρχιερεῖς μας· ἦτον εὐχῆς ἔργον ἂν ἐλάβανον τὸν κόπον ὅσοι τοὺς πλησιάζουσι πεπαιδευμένοι νὰ γράφωσι τοὺς βίους των ὅπως ἐκδίδονται διὰ τοῦ τύπου κἂν μετὰ θάνατον αὐτῶν. Ἄν ἡ μετριοφροσύνη τῶν ἁγίων Ἀρχιερέων δὲν συγχωρῇ νὰ γνωστοποιῶνται αἱ ἀρεταὶ των, τοῦτο κἂν μόνον τὸ εἶδος τῆς ἀρετῆς των, τὴν πρόνοιαν ὅπου οἱ ἐνδοξοὶ οὗτοι ἄνδρες δείχνουσιν εἰς τὸ νὰ φωτίσῃ ἕκαστος τὸ ποίμνιόν του, ἅς μᾶς συγχωρήσωσι νὰ τὴν κηρύξωμεν, ἐπειδὴ ἀρετὴ, διεγείρουσα ἄμυλλαν, καὶ προξενοῦσα ὄφελος δὲν πρέπει νὰ κῆται κρυμμένη»⁴.

1. Κατάλογος ἱστορικὸς ἀξιόλογος τῶν καθ' ἡμᾶς χρηματισάντων ἐπιστήμων Ῥωμαίων, καὶ τινῶν μεγάλων συμβεβηκότων καὶ ὑποθέσεων, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἔτους, ἕως τοῦ ἐνεστώτος ὀγδοηκοστοῦ τετάρτου· καταστρωθεὶς παρὰ Κωνσταντίνου Δαπόντε Σκοπελίτου τοῦ μετονομασθέντος Καισαρίου, Κ. Ν. Σ ἄ θ α, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. Γ', ἐν Βενετίᾳ 1872 (Ἀθήναι 1972) 110.

2. Κ. Ν. Σ ἄ θ α, Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάνων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ἐθνεγερσίας (1453-1821), ἐν Ἀθήναις 1868, σ. 632· Δ η μ η τ ρ. Β. Ο ἰ κ ο ν ο μ ῖ δ ο υ, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (1721-1813), «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν» 1(1961)354.

3. Χ α ρ ἰ λ ἄ ο υ Σ. Τ ζ ῶ γ α, Ἡ περὶ μνημοσύνων ἔρις ἐν Ἀγίῳ Ὁρει κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 39, 140, 153.

4. Ἀπολογία Ἱστορικὴ καὶ Κριτικὴ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα, συγγραφεῖσα παρὰ Κυρίλλου Κ. κατ'

Τὸ 1784 ὁ Διονύσιος ἀπηύθυνε δύο ἐπιστολάς πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης· τὴν πρώτην ἐκ Καρυῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους (29 Φεβρουαρίου) καὶ τὴν δευτέραν ἐκ Ραβουνῶν, τοῦ σημερινοῦ χωρίου Πετροκέρασα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς (20 Μαΐου)¹.

Ὁ Διονύσιος μετέσχε τῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀναφανείσης περὶ τῆς συνεχοῦς θείας μεταλήψεως ἐριδος διὰ τινος ἀποκρίσεως, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν, ἐκ τοῦ κώδικος 88 τῆς Μονῆς Ξενοφώντος², ὁ Γεδεών.

«Ἀποκρισίς τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου κυρίου Διονυσίου πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, τίνα γνώμην ἔχει περὶ τοῦ ἀνωμένου βιβλίου τοῦ περὶ τῆς συνεχοῦς θείας μεταλήψεως.

Ἀνέγνων τὸ περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων μυστηρίων βιβλίον, ἱερὲ διδάσκαλε, καὶ ἐν ἅπασιν τοῖς λεγομένοις ἢ ἐρμηνευμένοις ἐν αὐτῷ αἷμα μὲν καὶ σάρκα οὐχί, αὐτὸν δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν τοῦτο τὸ φρικτὸν παραδόντα μυστήριον καὶ εἰς τὴν τούτου ἀνάμνησιν ἐπιτελεῖσθαι παρὰ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν παραγγεῖλαμενον, ἵνα μένωμεν ἡμεῖς ἐν αὐτῷ καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, αὐτόν, αὐτὸν εὖρον λαλοῦντα καὶ τὸ πανάγιον αὐτοῦ καὶ ὁμοούσιον Πνεῦμα διὰ τῶν θεοπνεύστων ἀποστόλων καὶ πνευματοφόρων διδασκάλων. Ὁ γὰρ συγγραφεὺς τοῦ ἱεροῦ τούτου βιβλίου, ἄλλο μὲν οὐδέν, ἐκεῖνα δ' αὐτὰ ἐρμηνεύει καὶ ἐκ τῶν τῆς ἐλληνικῆς διαλέκτου ἀδύτων, εἰς τὸ φῶς τῆς κοινῆς δὴ ταύτης ἐκφέρει εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν ὡς φιλάδελφος. Ὑποφωμόμενος δέ, ὡς ἔοικε, τοὺς οὐχὶ ἐπ' ὠφελείᾳ, ὡς δέον, ἀλλ' ἐπὶ κατηγορίᾳ παρὰ τὸ δέον εἰωθότας ἀναγινώσκειν, εἴτινι τῶν νεοτυπωμένων βιβλίων ἐντύχοιεν, οὕτω προσεκτικὸς ὁ εὐλογημένος οὗτος συγγραφεὺς γίνεται, ὥστε καὶ αὐτῆς σχεδὸν φείδεσθαι τῆς κεραίας τῶν ἐρμηνευόμενων, μηδὲν ἐν μηδενὶ προστιθέντα τι, ἢ ἀφαιροῦντα. Εἰ οὖν Θεὸς ἀποφαίνεται ἐν τούτῳ, τίς ἀντιφθέγγεται; ἢ τίς τοσοῦτον κατατολμήσειεν, ὥστε ἰδίαν ἐπαγαγεῖν ψήφον ἐφ' οἷς ἡ αὐτοσοφία ἀπεφῆναιτο; Ὅφελον μηδεὶς τῶν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς εἰς τοῦτο ἀπονοίας ἐλάσειεν, ὥστε εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ ἐπαιρόμενον ὕψος, λαλεῖν κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀδικίαν. α,ψπε', ἱανουαρίου κθ'»³.

ἐπίμονον ζήτησιν τῶν ὁμογενῶν, Πίσση 1815, σ. 75-76, παρὰ Δ η μ η τ ρ ι ο υ Π. Π α - σ χ ἄ λ η, Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου Διονυσίου καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Βάρνης Ζαχαρίου καὶ Φιλοθέου, «Θεολογία» 6(1928)225.

1. Μ ι χ α ἡ λ Ἀ θ. Κ α λ ι ν δ ε ρ η, Τὰ λυτὰ ἔγγραφα, ἔ.ἀ., σ. 54.

2. Σ π υ ρ ῖ δ ω ν ο ς Π. Λ ἄ μ π ρ ο υ, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐλληνικῶν κωδίκων, τόμος πρῶτος, ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας, 1895 (Amsterdam 1666), σ. 72.

3. Μ α ν ο υ ἡ λ Ι. Γ ε δ ε ῶ ν, Ἑτεροδιδασκαλία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἄλυσιν, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 3(1882-1883)671-672. Πρβλ. Δ η μ η τ ρ ι ο υ Π. Π α σ χ ἄ λ η, Εἰδήσεις ἱστορικαί, ἔ.ἀ., σ. 226-227.

Ὁ Διονύσιος καὶ ὁ πρῶν Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Δαμασκηνός, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, ἐπεισαν τοὺς μοναχοὺς αὐτῆς νὰ δώσουν εἰς τοὺς πατέρας τῆς παρὰ τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων Σκήτης τοῦ Τιμίου Προδρόμου τεμάχιον ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ Νεομάρτυρος Ἰακώβου († 1η Νοεμβρίου 1519), ἵνα ἱκανοποιηθῇ ὁ πόθος τῶν εἰς τὴν Σκήτην ταύτην ἐνασκουμένων ὅπως ἀποκτήσουν μέρος τῶν θείων λειψάνων τοῦ Ἁγίου, ὁ ὁποῖος ἡσκήθη εἰς αὐτήν¹.

23. Ὁ Ἰγνάτιος κατήγετο ἀπὸ τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐγεννήθη τὸ 1769. Ἐσπούδασε καὶ ἐμορφώθη, ὡς ἀναφέρεται, εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἶτα εἰς Θεσσαλονίκην. Ἰσως ἢ ἐν Θεσσαλονίκῃ παραμονὴ του καὶ αἱ ἰδιαιτέριαι πρὸς μάθυσιν καὶ ὕστερον πρὸς διδασκαλίαν ἱκανότητές του συνετέλεσαν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἐκλογὴν του, λίαν ἐνωρίς, ὡς Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου. Ὁ Γεδεὼν χαρακτηρίζει τὸν Ἰγνάτιον φιλομουσώτατον καὶ ἀναφέρει ὅτι ἦτο ἥδη τὸ 1804 Ἐπίσκοπος². Πάντως εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἦτο Ἐπίσκοπος τὸ 1805, διότι σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου Ε', τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1805, πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὅρους, ἀνεγνώσθη εἰς κοινὴν σύναξιν, διὰ τὸ ἐπίσημον, ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου Ἀρδαμερίου Ἰγνατίου³.

Σύγχρονος πρὸς τὸν Ἰγνάτιον μαρτυρία ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἰγνάτιος ἐξ Ἀμπελακίων, ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίων, μιᾶς ἐπισκοπῆς τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης πεπαιδευμένος ἀνὴρ καὶ φιλογενής, ζηλωτῆς τῆς μαθήσεως μεγάλως ἠγωνίσθη νὰ συστήσῃ σχολεῖα εἰς τὴν ἐπαρχίαν του»⁴. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀκτιμοσύνη του ἦσαν λίαν γνωσταὶ καὶ τὸ πάθος του διὰ τὴν παιδείαν ἀδιάπτωτον. Ὁ ἴδιος ἦτο διδάσκαλος τῶν ἐλληνικῶν καὶ ἐξ ἰδίων ἐσπούδαζε τοὺς πτωχοὺς μαθητάς. Ἐδίδαξεν ἐπίσης καὶ τὸν ἀδελφόν του, τὸν ὁποῖον ἐν συνεχείᾳ διώρισε διδάσκαλον εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ συσταθὲν σχολεῖον, βοηθῶν αὐτὸν εἰς τὰ μαθήματα⁵. Φιλόπατρις εἰς τὸ ἔπαρκον, κατηχήθη εἰς τὴν

1. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνας, Ὁ ἐκ Καστορίας Νεομάρτυς Ἰάκωβος († 1η Νοεμβρίου 1519), «Μακεδονικά» 14(1974)47.

2. Μανουὴλ Ἰω. Γεδεὼν, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, ἑ.α., σ. 519, 524.

3. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Ἱστορία τοῦ ἀσκητισμοῦ. Ἀθωνίται, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1929, σ. 172, 231.

4. Ἀπολογία ἱστοριοκριτικῆ συνθεθεῖσα μὲν ἑλληνιστὶ ὑπότινος Φιλογενοῦς Ἑλληνοῦς ἐπεξεργασθεῖσα δὲ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τινων σημειωμάτων ὑπὸ Ἀναστασίου ἱερέως καὶ οἰκονόμου τῶν Ἀμπελακίων, τῶν ἐπὶ τῶν θεαταλικῶν τεμπῶν κειμένων παρ' οὗ καὶ ἰδίᾳ δαπάνη ἐξεδόθη χάριν τῶν ὁμογενῶν. Δι' ἐπιστάσις Στυριδωνος Πρεβέτου Ζακυνθίου, ἐν Τριεστίῳ 1814, σ. 217.

5. Νικόλαου Β. Τωμαδάκη, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος (1769-1839) καὶ τὸ ἐκκλησιαστικόν του λειτουργημα ἐν Κρήτῃ (1827-1830) κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν, «Μνημοσύνη» 4(1972-1973)119-120. Ἡ ἐργασία αὕτη περιέχει τὰ πληρέστερα

Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ διετήρει ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Τὸ 1820 ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν ἔδραν τοῦ¹, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἐπομένου ἔτους 1821. Τὴν 23ην Ἀπριλίου 1821 ἀπηύθυνεν ἐκ Θεσσαλονίκης προκήρυξιν πρὸς ἅπαντας τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, παρακινῶν αὐτοὺς νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγῶνα. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς, ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶν, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος καὶ ὁ Ἰγνάτιος, ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς του, ἡ Γαλάτιστα, ἐκὰν καὶ ὁ ἴδιος, μετὰ τὴν μάχην τῆς Κασσάνδρας (Δεκέμβριος 1821 ἔφυγε μέσφ τῶν Βορείων Σποράδων πρὸς Ὑδραν καὶ τὴν ἐπαναστατημένην Πελοπόννησον².

Τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1823 οἱ δημογέροντες καὶ ἐπιστάται τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας ἀπηύθυναν ἐπιστολὴν ἐκ Μονεμβασίας πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Λατρείας Ἀνδρούσης Ἰωσήφ «διὰ νὰ δοθῇ μία διαταγὴ εἰς τὸν διατρίβοντα ἐδῶ ἀρχιερέα σεβάσμιον καὶ ἐνάρετον ἅγιον Ἀρδαμερίου κύρ Ἰγνατίον νὰ συνάξῃ τὰ Ἐκκλησιαστικά, νὰ ἐπιστατήσῃ καὶ διορθώσῃ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Μητρόπολιν, ἡ ὁποία ἐγένεν ἀχρεῶνας τῶν ἀλόγων, καὶ χρειὰ τῶν ἀνθρώπων»³. Παρομοία ἀναφορὰ τῶν κατοίκων τῆς Μονεμβασίας ἐπρωτοκολλήθη τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1823 εἰς τὸ αὐτὸ Ὑπουργεῖον, τὸ ὅποιον ὅμως δὲν ἔδωκε συνέχειαν⁴. Τὸ Βουλευτικὸν, ἀπευθυνόμενον τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1823 πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν προέτεινε τὴν παραμονὴν τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας, διότι τοῦτο ἦτο ἐπιθυμία τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας, ζητούσης τὸν σῶφρονα καὶ ἐνάρετον Ἰγνάτιον, ἱκανὸν νὰ χαλιναγωγῇ τοὺς Λακεδαιμονίους⁵. Οὕτως ὁ Ἰγνάτιος παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων καὶ ἱεροπρακτῶν μέχρι τῆς 8ης Ἰανουαρίου 1825, ὅτε τὸ Ἐπιτελικὸν τὸν διώρισε τοποτηρητὴν τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας Δανιὴλ Γεωργό-

περὶ τοῦ Ἰγνατίου στοιχεῖα καὶ τὴν ἀρτιωτέραν βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν. Ὅρα ἐπίσης ἡ τοῦ Γόρτυνος καὶ Μεγ/πόλεως Π ο λ υ κ ἄ ρ π ο υ (Σ υ ν ο δ ι ν ο ὺ), Ὁ Ἀρδαμερίων (κατόπιν Γορτύνης) Ἰγνάτιος, «Θεολογία» 5(1927)126-128 καὶ Ἀρχιμανδρίτου Θ ε ο φ ῖ λ ο υ Ν. Σ ι μ ο π ο ὐ λ ο υ, Μάρτυρες καὶ ἀγωνισταὶ Ἱεράρχαι τῆς ἐλληνικῆς ἐθνεγερσίας 1821-1829. Β'. Συμβολὴ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1972, σ. 495-532.

1. Μ. Ι. Γ (ε δ ε ῶ ν), Ἐπισκοπικοὶ Πίνακες, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 32 (1922) 273.

2. Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 118.

3. Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Π. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, Λακεδαιμονίας ἐκκλησιαστικά ἐγγράφα, «Λακωνικά» 1(1932)337.

4. Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 121.

5. Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 123· τὸ κείμενον τοῦ ἐγγράφου, σ. 135.

πουλος τὴν ἐπομένην ἡμέραν, 9ην Ἰανουαρίου 1825, ἀνεκοίνωσε τὸν ὡς ἄνω διορισμὸν τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ χριστιανοὺς τοῦ φρουρίου Μονεμβασίας καὶ τῶν περὶ ξ̄ χωρίων¹.

Τὴν 3ην Μαΐου 1825 τὸ Ὑπουργεῖον Θρησκείας ἀπέστειλε καὶ πρὸς τὸν Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιον, τοποτηρητὴν τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας, ἐκκλησιν, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς κατοικοὺς τῆς Ἐπαρχίας κατὰ τῶν Τούρκων².

Ἐπὶ τι διάστημα ὁ Ἰγνάτιος κατέφυγεν εἰς Σπέτσας, ἤνοιξεν ἐκεῖ σχολεῖον καὶ ὁ ἴδιος ἐδίδασκε τὰ τέκνα τῶν ἀγωνιζομένων ναυτικῶν, ἐνῶ συγχρόνως ἐκήρυττε καὶ πρὸς τὸν λαὸν τῆς νήσου³.

Ἀρχομένου τοῦ 1827 προσεκλήθη εἰς τὴν Γραμποῦσαν τῆς Κρήτης, ὅπου ἐνεκαίνιασε τὸν ἐν τῷ φρουρίῳ ἀνεγερθέντα ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν ἐξεφώνησε συγκινητικώτατον λόγον, ἐξυμνήσας τὴν ἀρετὴν τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντων χριστιανῶν. Τὸ πολὺπλευρον ἔργον του εἰς τὴν Γραμποῦσαν διεκόπη τὸ 1830, ὅτε διεπίστωσεν ὅτι ὁ ἀγὼν τῶν Κρητῶν δι' ἐνσωμάτωσιν τῆς νήσου εἰς τὸ νεοῖδρυτον ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν Ἑλληνικὸν Κράτος ἀπέτυχεν⁴.

Ἀπὸ τὴν Γραμποῦσαν ὁ Ἰγνάτιος ἦλθεν ἐκ νέου, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1830, εἰς Μονεμβασίαν, ὅπου μετήρχετο τὸ λειτούργημα τοῦ διδασκάλου⁵.

Τὴν 15ην Μαρτίου 1833, διὰ Διατάγματος τοῦ Ὁθωνος, διωρίσθη ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε «νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Μοναστηρίων, καὶ νὰ προβάλλῃ τὰ μέσα πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὀνομαστικῶς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου κλήρου, καὶ τῆς συστάσεως Συνόδου μονίμου διὰ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, νὰ παρουσιάσῃ δὲ καὶ περιεκτικὴν ἐκθεσιν περὶ τοῦ σημαντικοῦ τούτου ἀντικειμένου». Τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης μέλος

1. ΝΙΚΟΛ. Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Λακεδαιμονίαις ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα, ἔ.ἀ., σ. 341-342 (κεῖμενα τῶν δύο ἐγγράφων). Εἰς τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀναφέρεται Ἰωαννίκιος ἀντὶ Ἰγνατίου, ὁ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 123, 135-136, ἔχει ὁμως, ὀρθῶς, Ἰγνάτιος. Συνεπῶς ὁ Ἰωαννίκιος πρέπει νὰ διαγραφῇ ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ καταλόγου.

2. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 123· τὸ κεῖμενον τοῦ ἐγγράφου, σ. 137.

3. Ἀρχιμ. ἈΝΔΡΕΟΥ ΧΡ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Ἡ ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι σήμερον δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, ἐν Ἀρχιμανδρίτου Εὐγενίου Κωσταρίδου, Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Ἔθνος κατὰ τὴν λήξαν ἐκατονταετηρίδα 1821-1921. Συνεργασία Ἑλλήνων λογίων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 319.

4. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 128-130, 137-141.

5. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 130-134, 141-142.

ὠρίσθη καὶ ὁ Ἰγνάτιος¹. Διὰ τοῦ «περὶ προσωρινῆς διαιρέσεως τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου» Διατάγματος τῆς 20ῆς Νοεμβρίου 1833 ἡ Ἐπισκοπὴ Ἐρυμανθίας περιέλαβε τὰς εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Γορτύνης κειμένας ἄχρι τότε Ἐπισκοπὰς Δημητσάνης καὶ Ἀκόβων (καθέδρα Ψωφίς) καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ Γορτύνης περιέλαβε τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς Ἐπαρχίας Γορτύνης (καθέδρα Γορτυνία). Διὰ τοῦ «περὶ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου» Διατάγματος τῆς 21ῆς Νοεμβρίου 1833 ὁ πρῶν Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος διορίσθη Ἐπίσκοπος Ἐρυμανθίας καὶ ὁ πρῶν Παραμυθίας Προκόπιος Ἐπίσκοπος Γορτύνης. Τὴν 24ην Ἰουλίου 1834 ἐγένετο δεκτὴ ἡ παραιτήσις τοῦ Γορτύνης Προκοπίου καὶ διὰ τοῦ ἰδίου Διατάγματος ἡ Ἐπισκοπὴ Γορτύνης ἠνώθη μετὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Ἐρυμανθίας μετὰ τὸ ὄνομα Ἐπισκοπὴ Γορτύνης. Ὁ Ἰγνάτιος συνέχισε νὰ διευθύνῃ τὴν ὑπὸ νέαν μορφήν Ἐπισκοπήν².

Παρὰ τῆς Κυβερνήσεως Καποδίστρια ἐλάμβανε κατ' ἀρχὴν μηνιαίαν σύνταξιν 200 φοινίκων, δαπανῶν αὐτὴν διὰ τὴν μόρφωσιν ἀπώρων νέων. Ἀργότερον ἡ σύνταξις τοῦ ηὐξήθη εἰς 300 φοίνικας, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ ποσὸν τοῦτο διέθετε διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν.

Διὰ Διατάγματος τῆς 23ῆς Ἰουλίου 1839 διορίσθη μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὡς Ἐπίσκοπος Γορτύνης³, δύο μῆνας ὅμως μετὰ ταῦτα ἀπεβίωσεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1839, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἀσωμάτων⁴.

1. Διονυσίου Θ. Ματαράγκα, Δίκαιον Ἐκκλησίας-Πολιτείας Ἑλλάδος περιέχον Ψηφίσματα, Συντάγματα, Νόμους, Διατάγματα, Νομολογίαν Δικαστηρίων, Δικαστικὰς Ἀποφάσεις, Γνωμοδοτήσεις Εἰσαγγελέων, Νομικῶν Συμβούλων, Ἐγκυκλίους Ἱερᾶς Συνόδου, διάφορα Ὑπουργικὰ Ἐγγραφα 1821-1937, τ. Α', Ἀθῆναι 1937, σ. 52-53. Πρβλ. καὶ Χρυσόστομου Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Α'. Ἰδρυσις καὶ ὁργάνωσις τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 71.

2. Διονυσίου Θ. Ματαράγκα, Δίκαιον Ἐκκλησίας-Πολιτείας Ἑλλάδος, ἔ.α., σ. 67, 70, 108-109. Πρβλ. καὶ Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 20(1950) 252-253.

3. Διονυσίου Θ. Ματαράγκα, Δίκαιον Ἐκκλησίας-Πολιτείας Ἑλλάδος, ἔ.α., σ. 165.

4. Σοφοκλέους Κ. Οἰκονόμου, Περί Μάρκου τοῦ Κυπρίου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον ἑρμηνείας τῶν Ἱποκράτους ἀφορισμῶν διατριβή. Ἐν ἡ καὶ μία λέξις πρὸς τὸν Φαλμεραῦρον, Ἀθήνησιν 1843, σ. 34, ὑποσ. α. Πρβλ. Ματθαίου Κ. Παράνικα, Σχεδιασμοὶ περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἑκατονταετηρίδος, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σ. 38. Ἐπὶ τῇ βῆσει τοῦ Παρανίκα ὁ Ἀνθιμὸς Ἀλεξούδης, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων, κατ' ἐπαρχίας, «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως τῆς 4.5.1892,

Κατὰ τὸν Τωμαδάκην ὁ Ἰγνάτιος ἦτο ἀφιλοχρήματος, ἀσκανδάλιστος, λόγιος, ἐμψυχωτής, φλογερὸς πατριώτης, ἀνέστιος καὶ πένης, μὴ ἐπιδιώκων σισύρας καὶ λιβανωτοὺς καὶ τίτλους καὶ ἐπισκοπικὰ δικαίωματα, ἀναλισκόμενος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γένους, διδάσκων τοὺς νέους τὰ ὅσα ἐγνώριζεν ἑλληνικὰ (καὶ ἰταλικά) γράμματα¹.

24. Μετὰ τὸ 1832 ἤρχισεν ἡ ἀνάκτισις καὶ ἀνακαίνισις τῆς Μονῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας. Τὸ ἔργον τοῦτο συνετελέσθη ὑπὸ πῶν Ἀρχιερέων Θεσσαλονίκης Μελετίου, Κασσανδρείας Ἰακώβου καὶ τοῦ πρῶν Ἀρδαμερίου Δ α ν ι ῆ λ τὸ 1835².

25. Εἰς κώδικα τῆς Μητροπόλεως Μυτιλήνης ὑπάρχει λογαριασμός χρεῶν τοῦ ἀποθανόντος Μητροπολίτου Μυτιλήνης Καλλινίκου, τὸν ὁποῖον ὑπογράφουν, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1830, ὁ διάδοχός του Μυτιλήνης Πορφύριος Φωτιάδης καὶ ὁ πατριαρχικὸς Ἐξάρχος Ἀρδαμερίου Γ ε ρ ᾶ σ ι μ ο ς μετὰ τριῶν ἰδιωτῶν μαρτύρων³.

26. Ἰ γ ν ᾶ τ ι ο ς Ἀρδαμερίου ἀναφέρεται κατὰ τὰ ἔτη 1834⁴, 1836⁵, 1838⁶ καὶ 1850 (1851)⁷. Κατὰ τὸν Ἐπίσκοπον Ἀρδαμερίου Ἰωακείμ Στρουμπῆν ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Ἰγνατίου ἤρχισε τὸ 1830⁸. Τὴν 21ην Ἰουλίου 1853 ὁ Ἰγνάτιος μετέσχε τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου ὡς Ἐπισκόπου Κίτρους⁹. Εἰς τὸ Συνταγμάτιον Ἀν-

ἀριθμ. φύλλον 6827, σ. 3, ἀναγράφει Ἰγνάτιον Ἀρδαμερίου ἀρχιερατεύσαντα τὸ 1580. Ὁ ἀνύπαρκτος οὗτος Ἰγνάτιος πρέπει νὰ διαγραφῇ, διότι ὁ Παρανίκας, στηριζόμενος εἰς τὸν Σοφ. Οἰκονόμου, ἐννοεῖ ἀσφαλῶς τὸν πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιον. Ὁ Σοφ. Οἰκονόμου ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν, τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1839.

1. Ν ι κ ο λ ᾶ ο υ Β. Τ ω μ α δ ᾶ κ η, Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ἔ.ἀ., σ. 127.

2. Π έ τ ρ ο υ Ν. Π α π α γ ε ω ρ γ ί ο υ, Ἐκδρομὴ εἰς τὴν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν μονὴν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας τὴν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, «Byzantinische Zeitschrift» 7(1898)64.

3. Ἰ α κ ῶ β ο υ, Μητροπολίτου Μυτιλήνης, Ὁ μητροπολιτικὸς οἶκος Μυτιλήνης. Ἀντιμήσια-ἱερά σκεύη, «Ὁ Ποιμὴν» 38(1973), ἀριθμ. τεύχους 3 (Παράρτημα), σ. 31· πρβλ. καὶ σ. 29. τ ο ῦ α ὗ τ ο ῦ, Τάφοι Πατριαρχῶν καὶ Μητροπολιτῶν εἰς τὴν Λέσβον, Μυτιλήνη 1979, σ. 20.

4. Μ. Ι. Γ (ε δ ε ῶ ν), Ἐπισκοπικοὶ Πίνακες, ἔ.ἀ., σ. 273.

5. Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο υ Δ. Μ έ ρ τ ζ ι ο υ, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 521.

6. Μ. Ι. Γ (ε δ ε ῶ ν), Ἐπισκοπικοὶ Πίνακες, ἔ.ἀ., σ. 273. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, ἔ.ἀ., σ. 519.

7. Μ. Ι. Γ (ε δ ε ῶ ν), Ἐπισκοπικοὶ Πίνακες, ἔ.ἀ., σ. 273.

8. † τοῦ Ἀρδαμερίου Ἰ ω α κ ε ῖ μ, Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 2(1918)216.

9. Ἀρχιμανδρίτου Α ἱ μ ἰ λ ι α ν ο ῦ Τ σ α κ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἐπισκοπικοὶ κατὰλο-

θίμου τοῦ ΣΤ', τοῦ 1855, Ἀρδαμερίου ἦτο ἀκόμη ὁ Ἰγνάτιος καὶ καθέδρα τῆς Ἐπισκοπῆς ἡ Γαλάτισσα¹. Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Ἰγνατίου, κατὰ τὸν Ἰωακείμ Στρουμπήν, παρτάθη μέχρι τοῦ 1865².

27. Ὁ Ἀνθίμ³ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου τὸ 1865, κατὰ τὸν Ἰωακείμ Στρουμπήν³, ἐνῶ, κατὰ τὸν Ἀνθιμον Ἀλεξούδη, τὸ 1870⁴. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1875 μετέσχεν ὁ Ἀνθιμος τῆς ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἐκλογῆς τοῦ Πρωτοσυγγέλλου Θεσσαλονίκης Ἀμβροσίου Κασσάρα ὡς ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους⁵. Παρητήθη «διὰ γῆρας οἰκειοθελῶς» τὸν Μάρτιον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1876⁶ καὶ ἀπέθανε κατὰ τὰς ἀρχὰς φθινοπώρου τοῦ 1904 εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ἔμενε ἀπὸ πολλοῦ⁷.

28. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1876 Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου ἐξελέγη, ὑπὸ τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Θεσσαλονίκης, εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὁ Ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος Ματουλόπουλος⁸. Ἡ χειροτονία του ἐγένετο τὴν 7ην Μαρτίου εἰς τὸν ἴδιον Ναόν⁹. Εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Ἀρδαμερίου παρέμεινε μέχρι τῆς 29ης Ἰουλίου 1889, ὅτε ἐγένετο Σερβίων καὶ Κοζάνης¹⁰.

γοι κατὰ τοὺς Κώδικας τῶν Ὑπομνημάτων τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, «Ὁρθοδοξία» 32(1957)330.

1. Συνταγματίον, περὶ τῆς τάξεως τῶν πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῶν αυτοκεφάλων συνόδων, Ἀρχιεπισκόπων, καὶ μητροπολιτῶν ἀπάσης τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς θρόνων, καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν προϊσταμένων αὐτῶν, ἐν Ἀθῆναις ἐκ τῆς Τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος 1855, σ. 4. Πρβλ. καὶ Γ. Α. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τ. πέμπτος, Ἀθῆνησιν 1855, σ. 514.

2. ἴ τοῦ Ἀρδαμερίου Ἰωακείμ, Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου, ἔ.ἀ., σ. 216.

3. ἴ τοῦ Ἀρδαμερίου Ἰωακείμ, Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου, ἔ.ἀ., σ. 216.

4. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., σ. 3.

5. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958)30.

6. Μηναῖ Δ. Χαμαδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 2(1881-1882) 634. Πρβλ. καὶ Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958)32.

7. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 24(1904)467.

8. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ» 17(1878)787· Μηναῖ Δ. Χαμαδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, ἔ.ἀ., σ. 634· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958)32.

9. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958)32. Πρβλ. καὶ Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Φιλίππαιου, Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι 1833-1960, «Θεολογία» 31(1960) 535.

10. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλο-

29. Ὁ Σωφρόνιος Νηστόπουλος ἐξελέγη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1890 ὑπὸ τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Θεσσαλονίκης, εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου¹, παρέμεινε δὲ εἰς τὴν ἔδραν του μέχρι τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1901, ὅτε ἐγένετο Στρωμνίτης².

30. Τὴν 29ην Ἰουνίου 1901 Ἀρδαμερίου ἐξελέγη ὁ Ἐπίσκοπος Εὐδοξιάδος Δωροθέος Μοσχίδης³, ὁ ὁποῖος παρέμεινε εἰς τὴν ἔδραν του μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1911⁴, ἀποθανὼν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην⁵.

31. Ὁ Ἰωακεῖμ Στρουμπῆς ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου τὸν Ἰούλιον τοῦ 1911⁶, ἐξ οὗ μετετέθη τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1922 εἰς τὴν Μητρόπολιν Κορυτσᾶς⁷.

γοι, ἔ.ἀ., 33(1958)282. Ὁ Κωνστάντιος τὴν 30ην Ἀπριλίου 1892 ἐγένετο Δρυϊνупόλεως, τὴν 31ην Μαΐου 1894 Σερβίων καὶ Κοζάνης καὶ ἀπέθανε τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1910, Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, ἔ.ἀ., 33(1958)288, 292, 420. Περί τοῦ Κωνσταντίου ὄρα καὶ Νικολάου Π. Δελιαλῆ, Ἐπισκοπικά Κοζάνης, Κοζάνη 1972, σ. 23.

1. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958)284. Ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης τοῦ 1878 (Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης 1844-1923, τ. Α', Ἀθῆναι 1970, σ. 154), ἐξελέγη κατ' ἀρχὴν, ἀπὸ Ἱεροδιάκονος, Ἐπίσκοπος Ἀμισοῦ τὴν 14ην Αὐγούστου 1886 (Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33, 1958, 166), ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1890.

2. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958) 399. Τὴν 19ην Ὀκτωβρίου 1902 ἐγένετο Ἀγκύρας, τὴν 27ην Μαρτίου 1910 Καισαρείας, ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα, τὴν 25ην Ἀπριλίου 1911 ἀπὸ πρώην Καισαρείας ἐγένετο Κολωνίας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 10 Φεβρουαρίου 1917, Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958)403, 419, 423, 34(1959)18.

3. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 21(1901)280. Ὁ Δωρόθεος κατήγετο ἐκ Γανοχώρων, ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης τὸ 1890 (Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἔ.ἀ., σ. 161) καὶ τὴν 5ην Νοεμβρίου 1896 ἀπὸ Ἀρχιμανδρίτης ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Εὐδοξιάδος, βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Ἰωακείμ, Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 33(1958)297.

4. Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Φιλιππαίου, Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκοπαί, ἔ.ἀ., σ. 536.

5. † τοῦ Ἀρδαμερίου Ἰωακεῖμ, Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου, ἔ.ἀ., σ. 216.

6. Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Φιλιππαίου, Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκοπαί, ἔ.ἀ., σ. 536.

7. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔ.ἀ., 34(1959) 23. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κ/Πόλεως, «Ἡπειρωτικά Χρονικά» 12(1937)75. Ὁ Ἰωακείμ ἐγεννήθη εἰς τὴν Χίον τὸ 1880 καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐκεῖ γυμνάσιον (Ἀρχιμανδρίτου Εὐγενίου Κωσταρίδου, Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἔ.ἀ., σ. 513). Ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης τοῦ 1904 (Βα

32. Τὴν 10ην, 12ην καὶ 13ην Δεκεμβρίου 1922 συνεδριάσασα ἡ Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος Θεσσαλονίκης ὥρισε τοποτηρητὴν τῆς χηρευούσης Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου τὸν Ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους Σωκράτη καὶ ὑπέβαλεν εὐχὴν ὁμόφωνον πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ συγχωνεύσεως τῶν δύο Ἐπισκοπῶν Ἀρδαμερίου καὶ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους¹. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὴν συνεδρίαν αὐτῆς, τῆς 9ης Ἰανουαρίου 1923, ἐνέκρινε τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Θεσσαλονίκης². Τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1924 ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου νὰ ἀποτελεσθῇ ἡ τέως Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου ἰδίαν Μητρόπολιν³. Μητροπολίτης τῆς νέας ταύτης Μητροπόλεως ἐξελέγη τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Ἀρχιδιακονεὺς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἀρχιμανδρίτης Κ α λ λ ί ν ι κ ο ς Κρεατσούλης⁴. Ὁ Καλλίνικος παρητήθη διὰ λόγους ὑγείας τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1934, ἐνῶ ἡ διαποιμάνσις τῆς Ἐπαρχίας του ἀνετέθη προσωρινῶς, μέχρι τῆς συγχωνεύσεως, εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους Σωκράτη⁵.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου τοῦ 1936, ἀποφάσκει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου,

σι λ εῖ ο υ Θ. Σ τ α υ ρ ῖ δ ο υ, Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἐ.ἀ., σ. 169), εἰργάσθη εἰς διαφόρους περιοχάς (Ἀρχιμανδρίτου Εὐ γ ε ν ῖ ο υ Κ ω σ τ α ρ ῖ δ ο υ, Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἐ.ἀ., σ. 513) μέχρι τῆς ἐκλογῆς του ὡς Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου. Εἰς τὴν Κορυτσάν δὲν ἤδυνήθη νὰ μεταβῇ, λόγῳ τῆς ἐπικρατούσης τότε ἀνωμάλου καταστάσεως, παραμένων εἰς Κωνσταντινούπολιν («Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 43, 1923, 257), τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1924 ἐξελέγη Μητροπολίτης τῆς νεοϊδρυθείσης Μητροπόλεως Καρδαμύλων, Ψαρρῶν καὶ Οἰνουσῶν («Ἐκκλησία», 2, 1924, 157· «Ὁρθοδοξία» 1, 1926, 128· Μητροπολίτου Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἐ.ἀ., σ. 75· Ἀρχιμανδρίτου Αἰ μ ῖ λ ι α ν ο ῦ Τ σ α κ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἐ.ἀ., 34, 1959, 168), τὴν 28ην Νοεμβρίου 1933 Μητροπολίτης Χίου («Ἐκκλησία» 11, 1933, 383· 406-8 ὁ ἐνθρονιστήριος λόγος) καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1946 ἐκηρύχθη ἑκπρωτος τοῦ θρόνου του δι' ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοβαθμίου διὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς Συνοδικοῦ Δικαστηρίου («Ἐκκλησία» 23, 1946, 39). Μελέτη του περὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Γρηγόριον Παλαμᾶν» 2(1918)215-217, 367-370.

1. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 6(1922)591.

2. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 43(1923)15-16.

3. «Ὁρθοδοξία» 1(1926)128· Ἀρχιμανδρίτου Αἰ μ ῖ λ ι α ν ο ῦ Τ σ α κ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἐ.ἀ., 34(1959)168-169. Ὅρα καὶ τὸ ἔγγραφο τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1924, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Γεννάδιον, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 9(1925)25· Ἀ θ. Α. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἡ ἐπισκοπικὴ Σύνοδος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἡ σημασία αὐτῆς σήμερον, «Θεολογία» 48(1977) 823.

4. «Ἐκκλησία» 2(1924)157· «Ὁρθοδοξία» 1(1926)128· Ἀρχιμανδρίτου Αἰ μ ῖ λ ι α ν ο ῦ Τ σ α κ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἐ.ἀ., 34(1959)168-169. Ἡ χειροτονία του ἐγένετο τὴν ἐπομένην εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναόν, «Ὁρθοδοξία» 1(1926)129.

5. «Ἐκκλησία» 12(1934)55· «Ὁρθοδοξία» 9(1934)104-105.

κατηργήθη ἡ Μητρόπολις Ἀρδαμερίου καὶ Γαλατίστης καὶ συνεχωνεύθη κατὰ τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν μὲ τὴν γειτονικὴν Μητρόπολιν Κασσανδρείας, πλὴν τοῦ τμήματος Ζαγκλιβερίου, τὸ ὁποῖον προσηρτήθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης¹. Τέσσερα ἔτη ἀργότερον, διὰ τοῦ «Ἀναγκαστικοῦ Νόμου ὑπ' ἀριθ. 2170/1940 Περί Καταστατικοῦ Νόμου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἡ Μητρόπολις Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους προσέλαβε καὶ τὸν τίτλον «καὶ Ἀρδαμερίου»². Οὕτω, τὰ χωρία τῆς τέως Μητροπόλεως Ἀρδαμερίου, τὰ ὁποῖα πρότερον εἶχον προσαρτηθῇ εἰς τὰς Μητροπόλεις Θεσσαλονίκης καὶ Κασσανδρείας, ὑπῆχθησαν νῦν εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου, τῆς ὁποίας Μητροπολίτης διετέλεσε μέχρι τοῦ ἔτους 1944 ὁ ἀπὸ 27ης Ὀκτωβρίου 1911 Ἐπίσκοπος καὶ ἀπὸ 7ης Ὀκτωβρίου 1924 Μητροπολίτης Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους Σωκράτης.

Διάδοχοι τοῦ Σωκράτους διετέλεσαν οἱ Διογύσιος (9 Ὀκτωβρίου 1944-25 Σεπτεμβρίου 1951), Κυπριανὸς (25 Σεπτεμβρίου 1951-2 Φεβρουαρίου 1959) καὶ Παῦλος (11 Μαΐου 1960-22 Ἰανουαρίου 1980)³.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑΣ

1. «Ἐκκλησία» 14(1936)357. Πρβλ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 24(1940)189 καὶ † τοῦ πρ. Λήμνου Βασιλείου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας (1833-1960), «Ἐκκλησία» 37(1960)85.

2. «Ἐκκλησία» 18(1940)5· «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 24(1940)189.

3. Περί τῶν Μητροπολιτῶν τούτων ὄρα Παῦλου, Μητροπολίτου Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους, Ἡ Μητρόπολις Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν, Ἀθήναι 1979, σ. 25 κ.ε.

ZUSAMMENFASSUNG

Apostolos Glavinas, Bischöfe der Diözese von Ardamerion.

Ardamerion hiess früher Hercula und Herculion. Die Diözese Herculion oder Ardamereos, die der Metropole von Thessaloniki angehörte, wird zum ersten Mal um 980 in der Notitiae Episcopatum (Parthey, Notitia 3) erwähnt.

Im 16. Jahrhundert begegnet man sie als Diözese von Galatista und im Anschluss daran, nämlich im späteren 16. und 17. Jahrhundert, findet man sie auch als Diözese von Zangliverion.

Im Jahre 1923 ist die Diözese abgeschafft worden, im darauffolgenden Jahre jedoch wurde sie wieder als Metropole ins Leben gerufen. Im Jahre 1936 wurde auch die Metropole von Ardamerion abgeschafft und 1940 wurden ihre Gemeinden der Metropole von Hierissos und Hagion Oros angegliedert. Letztere erlangte somit die Bezeichnung Metropole von Hierissos, Hagion Oros und Ardamerion.

In dieser Studie werden die einunddreissig Bischöfe von Ardamerion angeführt, vom ersten bekannten (Ioannis, 943) bis zum letzten (Ioakeim, 1911-1922), sowie der einzige Metropolit von Ardamerion (Kallinikos, 1924-1934) und die vier Metropoliten der Metropole von Hierissos, Hagion Oros und Ardamerion (1940-1980).